

boghandler og senere tillige rettede deres vrede mod byfogden. Kilderne er uenige om, hvor alvorlig denne episode egentlig var, samt om den havde politiske undertoner eller ej; Tarbensen tager hverken stilling eller sætter episoden ind i en større sammenhæng. Men i bogens afslutning bliver begivenhederne 1848-49 i Århus dog sat i perspektiv. Tarbensen argumenterer for, at begivenhederne i Århus og resten af Jylland 1848-49 fik afgørende betydning for udviklingen i Danmark generelt, og han ser den politiske udvikling i Århus mellem ca. 1830 og ca. 1870 som – og efter min mening med rette – præget af kontinuitet, således at 1848-49 ikke var noget egentligt brud. »Borgerskabet havde to årtier før enevældens fald tiltaget sig politisk magt, og i 1830'erne og 1840'erne blev denne øget betydeligt« (s. 81f.). Begivenhederne 1848-49 var derfor mere udtryk for *borgerstyrets* konsolidering af egen magt end for *folkestyrets* fødsel.

Alt i alt demonstrerer Kenn Tarbensen's lille bog fint det frugtbare og ønskværdige i at anskue dansk politisk kultur og dansk politisk historie i andet end blot københavnsk perspektiv.

Michael Bregnsbo

Ib Gejl (red.): *Århus. Byens historie*, 2: 1720-1870. (Århus Byhistoriske Udvalg, 1997). 347 s., 350 kr.

Århus. Byens historie er en af de mest omfattende af de mange nye byhistoriske fremstillinger, der har set dagens lys i de senere år. Værket adskiller sig fra andre byhistorier ved at anvende den samme overordnede disposition i alle fire bind. Først præsenteres »Byens rum«, så beskrives »Byens mennesker« og »Byens liv«, og til sidst redegøres der for »Byens styre«. De enkelte hoveddele kan dog opdeles i mindre blokke. I bind 2 er »Byens mennesker« såle-

des delt mellem Thomas Bloch Ravn (befolkningsforhold og mentalitet) og Birgitte Kjær (sociale forhold og det daglige liv), mens »Byens liv« er delt mellem Erik Korr Johansen (næringslivet), Ib Gejl (kultur og fritid) og Henning Spure Nielsen (uddannelsesforhold). Derimod er Bue Beck og Henrik Fode alene om at behandle henholdsvis »Byens rum« og »Byens styre«.

De mange bidrag må have stillet store krav til redaktøren, men han har udført sit arbejde godt, for der er kun få overlapninger, og de enkelte dele føjer sig fint sammen til en helhed. Det er dog tydeligt, at forfatterne kommer fra forskellige faglige miljøer, men dette opleves kun som en berigelse. Som eksempler kan nævnes, at arkitekten Bue Beck har mange interessante betragtninger om bygningstyper, havekultur og historicisme, mens museumsinspektøren Birgitte Kjær giver en kyndig og fyldig præsentation af boligindretning, mad og beklædning.

Århus' historie blev også for ca. 60 år siden beskrevet i et firebindsværk, og forskellige aspekter af byens liv er desuden blevet skildret i en række bøger, videnskabelige artikler og utrykte afhandlinger. Denne usædvanligt gunstige forskningssituation (sammenlignet med andre danske byer) har tydeligvis været en stor hjælp for bidragsyderne til den nye købstadsmonografi, men dette har ikke afholdt dem fra arkivundersøgelser. Dette gælder især for Erik Korr Johansen, der har gjort studier i arkiverne fra Kommercekollegiet, Indenrigsministeriet, Århus byfoged, Århus rådstue og Århus toldkammer m.m. Resultatet er blevet en af de mest interessante og vellykkede fremstillinger indtil nu om en dansk købstads næringsliv i denne periode. Korr Johansens bidrag udmærker sig blandt andet ved, at byens konjunkturudvikling bliver sat ind i et dansk og europæisk perspektiv. Ligele-

des får læserne et klart indtryk af byens placering i det jyske købstadshierarki. Det fremgår således, at Århus først efter 1855 distancerede sig størrelsesmæssigt fra Aalborg og Randers.

Også flere andre forfattere lægger megen vægt på at placere Århus i en større sammenhæng og at drage paralleller til andre byer. Mest bemærkelsesværdigt er Thomas Bloch Ravns bidrag, der er gennemsyret af den opfattelse, at 1700-tallets mennesker havde en ganske anden forestillingsverden end nutidens danskere. Fællesskab og standsfølelse blev betragtet som væsentligere end fri konkurrence, skriver han. Derfor søgte lavene at sikre, at alle medlemmer fik nogenlunde ensartede vilkår, »så ingen steg for højt, og ingen sank for dybt«. Ligeledes stræbte købmændene efter at holde fælles prispolitik »for på den måde at forsøge at hæmme den indbyrdes konkurrence, der truede med at skabe større ulighed mellem dem«. I årtierne omkring 1800 lykkedes det imidlertid staten »at tage det tigerspring, der skulle skabe rammerne for dannelsen af et samfund, hvor vækst var i højsædet, og begreber som individualisme og konkurrence skiftede fra en negativ til en positiv klang«.

Jeg vil ikke bestride, at lighedsidealet har haft stor udbredelse i 1700-tallets samfund, men spørgsmålet er, i hvor høj grad dette ideal stemte overens med forholdene i virkelighedens verden. Under alle omstændigheder er beslutningen om fælles prispolitik i sig selv et vidnesbyrd om, at der var konkurrence mellem de handlende – og det samme gælder det århusianske bagerlavs gentagne bestemmelser om, at en mester kun måtte holde én tjenestepige til at gå rundt i gaderne for at sælge brød. I denne forbindelse kan det også bemærkes, at der er klar dokumentation for konkurrence mellem de sjællandske markeds håndværkere i slutningen af 1700-tallet

(jf. *Historie*, 1994, s. 15ff); det forekommer lidet sandsynligt, at deres østjyske fagfæller på samme tid skulle have haft helt anderledes mentalitet og handlemønster.

Nærværende bind af *Århus. Byens historie* hævder sig blandt de absolut bedste værker om dansk byhistorie, der er udkommet i den sidste snes år. Bogen er velskrevet, og den indeholder mange gode analyser inden for en række forskellige emneområder. Den adskiller sig dermed fra flere andre byhistorier, som nok giver en god og fyldig beskrivelse af visse emner, men går uden om mange andre temaer og problemstillinger, som er lige så væsentlige. Endelig kan det bemærkes, at *Århus. Byens historie* indeholder et fuldt tilfredsstillende noteapparat; også dette savnes i en del byhistorier.

Jørgen Mikkelsen

Verner Bruhn og Poul Holm under medvirken af Niels Wium Olesen: »Havneby og storkommune«, *Esbjergs Historie*, 3: 1910-1998. (Rosendahls Forlag, 1998). 328 s., 325 kr.

Det lokalhistoriske arbejde har gennem de seneste 20-30 år været præget af en kraftig professionel oprustning, først på museerne godt hjulpet af museumsloven, siden på de lokalhistoriske arkiver, ikke mindst i de større byer, hvor der flere steder er oprettet stadsarkiver. Denne udvikling spores også i den lokalhistoriske litteratur. Der udgives lokalhistorie som næppe nogensinde tidligere. En særlig iøjnefaldende genre er byhistorie, hvor der igennem de seneste år er udkommet en stribe store og meget smukt udstyrede bymonografier. Esbjerg er ingen undtagelse fra denne tendens. Byen har gennem de seneste år investeret ganske betydelige midler i de lokalhistoriske institutioner og det lokalhistoriske arbejde.